

1912-2012. 100 ΧΡΟΝΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΠΙΕΡΙΑ

ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟ ΚΑΙ Ο ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ

Βιβλιογραφία και γραπτές μαρτυρίες

γράφει ο

Σωτήριος Δ. Μασταγκάς

Σκοπός της παρούσης εργασίας δεν είναι να παρουσιάσει μια ολοκληρωμένη και συνολική επισκόπηση της συμβολής του Λιτοχώρου στον Μακεδονικό αγώνα, αλλά να δώσει έναν πλήρη και άρτιο βιβλιογραφικό κατάλογο με αυτοτελή και μη έργα που έχουν γραφτεί σχετικά με το θέμα. Ποιοι είναι αυτοί που έχουν γράψει για το Λιτόχωρο και τον Μακεδονικό αγώνα και τι ακριβώς έχουν γράψει; Τα βιβλιογραφικά αποτελούν ένα ωραίο ταξίδι στο παρελθόν και την ιστορική αλήθεια,

ευελπιστώντας να μεταδώσουν στις σημερινές και μελλοντικές γενιές τον εθνικό παλμό της περιόδου εκείνης και τον τιτάνιο αγώνα για ανεξαρτησία και προσάρτηση στην ελεύθερη Ελλάδα.

Ειδική μονογραφία για τον Μακεδονικό αγώνα δεν υπάρχει ακόμη στη λιτοχωρίτικη βιβλιογραφία. Σε αρκετά, όμως, γενικότερης μορφής έργα, το αντικείμενο σκιαγραφείται, αλλού περισσότερο και αλλού λιγότερο.

Σύντομη αναφορά στον Μακεδονικό αγώνα. Μετά την αποτυχία της επανάστασης του 1878, η Μακεδονία περίμενε να ανατείλουν καλύτερες ημέρες. Η κοινοτική, οικονομική και πνευματική ανάπτυξη και οργάνωση, σε συνδυασμό με την παρακμή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ενέπνεε αισιοδοξία στους Μακεδόνες και προοιωνίζε γρήγορα την απελευθέρωσή τους από τον τουρκικό ζυγό. Ο ρωσοτουρκικός πόλεμος του 1877-1878 με τη συνθήκη του Αγίου Στεφάνου ενθάρρυνε τις διαθέσεις των Βουλγάρων να αλλοιώσουν τη φυλετική σύνθεση και κατόπιν να καταλάβουν τη Μακεδονία. Ο διμέτωπος αγώνας εναντίον των επιδιώξεων των Βουλγάρων και εναντίον των Τούρκων, είναι γνωστός ως Μακεδονικός αγών. Κατά την πρώτη φάση του αγώνα (1878-1893), το ελληνικό κράτος συνέχισε την προετοιμασία για εξέγερση και πολεμική δράση, είτε με αντάρτικες ομάδες, είτε με τακτικό στρατό, με σκοπό να απελευθερωθούν οι υπόδουλες περιοχές. Ορόσημο των εξελίξεων υπήρξε η ίδρυση το 1893 του Βουλγαρικού Κομιτάτου, με κυρίως στόχους την εξόντωση των Ελλήνων Ορθοδόξων και τον εκβουλγαρισμό όσων δεν αναγνώριζαν τη Βουλγαρική Εξαρχία. Έτσι το 1894 δημιουργήθηκε στην Αθήνα η Εθνική Εταιρεία, με αποστολή την οργάνωση του αγώνα και τον εξοπλισμό σωμάτων για την απελευθέρωση της Μακεδονίας. Ο ατυχής ελληνοτουρκικός πόλεμος του 1897 έφερε την αποκαρδίωση στον Μακεδονικό Ελληνισμό, ενώ διήγειρε τις διαθέσεις των Βουλγάρων να πάρουν τη Μακεδονία. Τελικά στα 1903 το Βουλγαρικό Κομιτάτο κήρυξε την επανάσταση του Ίλιντεν, που συνετρίβη από τους Τούρκους, με την εισβολή στρατευμάτων στη Θεσσαλονίκη. Μπροστά στη νέα κατάσταση

που διαμορφώθηκε, στην Αθήνα ιδρύθηκε το Μακεδονικό Κομιτάτο το 1904, με σκοπό την προστασία του Ελληνισμού της Μακεδονίας. Αμέσως στάλθηκαν ένοπλα τμήματα προς τη Δυτική Μακεδονία με τον Παύλο Μελά, για οργανωμένη εξέγερση. Με το τέλος του Μακεδονικού αγώνα (1904-1908) είχε γίνει ιδιαίτερα εμφανής στη Μακεδονία η ελληνική υπεροχή τόσο στον στρατιωτικό τομέα όσο και στον πολιτικό. Το κίνημα των Νεοτούρκων το 1908 έθεσε τέρμα στον ένδοξο Μακεδονικό αγώνα και όλα έδειχναν ότι η μεγάλη στιγμή της απελευθέρωσης της Μακεδονίας πλησίαζε.

Έχει καθιερωθεί η άποψη ότι ο αγώνας αυτός κράτησε έως το 1908, όταν στην Τουρκία επικράτησαν οι Νεότουρκοι. Πιο σωστή όμως θεωρείται η άποψη ότι ο αγώνας τελείωσε το 1912 με τους Βαλκανικούς πολέμους. Τα χρόνια 1908-1912 πέρασαν ταραγμένα και ανήσυχα, καθώς οι Νεότουρκοι έβαλαν σε ενέργεια τα εξοντωτικά σχέδιά τους να τρομοκρατούν τον πληθυσμό και να οργανώνουν παντός είδους διωγμούς και δολοφονίες.

Λιτόχωρο και Μακεδονικός αγώνας. Η συμβολή του Λιτοχώρου υπήρξε σημαντική στον επί δεκαετίες αυτόν αγώνα που παίχθηκε η τύχη της Μακεδονίας και δοκιμάσθηκε σκληρά ο Ελληνισμός. Οι κάτοικοι της κωμόπολης δοκίμασαν τον ψυχικό και ηθικό δυναμισμό τους, βγαίνοντας από τη σκληρή πάλη με εδραιωμένη την πίστη στα πεπρωμένα τους.

Επάνδρωσαν τις Εθνικές Επιτροπές, αγκάλιασαν με στοργή και αγάπη τα ανταρτικά σώματα και δεν δίστασαν να τα προσφέρουν όλα για την εθνική υπόθεση. Το ηρωικό και ιστορικό Λιτόχωρο πρόσφερε πολύτιμες υπηρεσίες στον ιερό αγώνα, ο οποίος έσωσε τη Μακεδονία από τη βουλγαρική επιβουλή και τη διατήρησε ελληνική. Το Λιτόχωρο, όπως και όλη η Πιερία, έμεινε έξω - δεν ανήκε στο θέατρο των συγκρούσεων των ελληνικών ανταρτικών σωμάτων και των Βουλγάρων κομιτατζιδών, οι οποίοι απέφευγαν να εισβάλουν στο έδαφός του.

Οι Λιτοχωρίτες πήραν ενεργό μέρος στον Μακεδονικό αγώνα και συνετέλεσαν με συγκινητική προθυμία και ανιδιοτέλεια στη νικηφόρο έκβασή του. Η πολύτιμη προσφορά τους αποτελεί μια λαμπρή σελίδα της ιστορίας τους.

Η βιβλιογραφία σχετικά με το Λιτόχωρο

Η καταγραφή παλαιών βιβλίων, αυτοτελών και μη εργασιών, γραπτών έργων κλπ είναι δουλειά σχολαστική και επίμονη και προκειμένου να είναι χρήσιμη πρέπει να είναι και εξαντλητική. Στην αναδρομική βιβλιογραφία περί Μακεδονικού αγώνα και Λιτοχώρου, η συγκομιδή είναι πλούσια. Ακολουθεί χρονολογική παράθεση.

- Επίσκοπος Κίτρους Παρθένιος Βαρδάκας, Περιγραφή κυρίως εννέα ετών Τουρκοκρατίας της περιφέρειας Επισκοπής Κίτρους από το 1903-1912, Αθήναι 1918. Το βιβλίο περιέχει πολλαπλά διαφωτιστικά στοιχεία γιατί αποτελεί πολύτιμο ιστορικό τεκμήριο για την οργάνωση και το έργο των Εθνικών Επιτροπών στο Λιτόχωρο και τη δραστηριότητα των κατοίκων.

- Αθανάσιος Δ. Λασπόπουλος, Ίδιον Υπόμνημα, εν Αθήναις 1926. Ο Λιτοχωρίτης λόγιος και Λυκειάρχης διετέλεσε, πλέον των άλλων, πρόεδρος του Μακεδονικού Συλλόγου της Αλεξάνδρειας και σύμβουλος του Μακεδονικού Συλλόγου των Αθηνών. Η συμβολή του στην υπόθεση του Μακεδονικού αγώνα είναι ανεκτίμητη. Από το σύνολο του έργου του και το συγκεκριμένο υπόμνημα, βγαίνουν χρήσιμες πληροφορίες.

- Πρακτικά συνεδριάσεων Κοινοτικού Συμβουλίου Λιτοχώρου, 1930. Από την υπ' αριθμόν 4/5-1-1930 απόφαση, προκύπτουν στοιχεία για τον Μακεδονομάχο Αθανάσιο Μέγα.

- Τριαντάφυλλος Τηλέγραφος, Οι Λιτοχωρινοί και αι γαίαι της Μονής. Μια διαμαρτυρία, εφημερίδα Ταχυδρόμος Βορείου Ελλάδος 1-10-1933, Θεσσαλονίκη. Στην επιστολή του προς την εφημερίδα, ο Λιτοχωρίτης Μακεδονομάχος, με αφορμή μια διαμάχη περί γαιών,

παραθέτει μοναδικά και λίαν αξιόλογα στοιχεία για τη δράση των κατοίκων κατά τον αγώνα (π.χ. ένοπλα τμήματα, κατάληψη χωριών κλπ).

- Λάκης Ολύμπιος (ή Ευάγγελος Γιαννουλόπουλος), Το Λιτόχωρον και το ναυτικόν του άλλοτε και τώρα, εφημερίδα ΦΩΣ 5-3-1936, Θεσσαλονίκη. Ο συντάκτης του άρθρου εξιστορεί με συντομία την προσφορά του ναυτικού στον Μακεδονικό αγώνα. Το κείμενο είναι αναδημοσιευμένο στα ΧΡΟΝΙΚΑ ΛΙΤΟΧΩΡΟΥ, τόμος πρώτος, 2009.
- Νικόλαος Βλαχόπουλος, Το ιστορικόν του τορπιλισμού της ναυρχίδος Φετίχ Μπουλέντ, εφημερίδα ΝΕΑ ΕΠΟΧΗ 24 και 31-1-1970, Κατερίνη. Στην εφημερίδα είναι δημοσιευμένη συνέντευξη που παραχώρησε ο ήρωας Βλαχόπουλος στον δήμαρχο Λιτοχώρου Σπύρο Ντάβανο, σχετικά με το ανδραγάθημα του πλοίαρχου Νικολάου Βότση.
- Απόστολος Τσακούμης, Η απελευθέρωση της Πιερίας. Αφιέρωμα στα 80 χρόνια, Σειρά μελέτες και έρευνες, Δήμος Λιτοχώρου 1992. Το βιβλίο του πρωτοπόρου καθηγητού εξιστορεί πλήρως, με σαφήνεια και ακρίβεια όλα τα γεγονότα που αφορούν την απελευθέρωση της Πιερίας στα 1912. Ο συγγραφέας συγκέντρωσε όλο το γνωστό και εκδεδωμένο υλικό, ενώ χρησιμοποίησε και μαρτυρίες απογόνων Μακεδονομάχων. Για το Λιτόχωρο αναφέρονται πολλά νέα στοιχεία.
- Αθανάσιος Καναβούρας, Η Λιτοχωρίτικη ναυτική παράδοση. Εκδήλωση-έκθεση του Συλλόγου Λιτοχωριτών Θεσσαλονίκης, Λιτόχωρο 1993. Ο αξιόλογος συντάκτης της μελέτης συγκέντρωσε πολλές γνώσεις και πληροφορίες για τους ναυτικούς οι οποίοι δεν έλειψαν από το προσκλητήριο του Μακεδονικού αγώνα.
- Αθανάσιος Αδαμόπουλος, Σελίδες από το παλιό Λιτόχωρο, Σειρά μελέτες και έρευνες, Δήμος Λιτοχώρου 1995. Στο θέμα με τίτλο «Ρωγή στα αυστηρά ήθη», ιχνηλατούνται στοιχεία της αντίστασης των κατοίκων κατά των Τούρκων, λίγο πριν την απελευθέρωση.
- Λάιζα Κύρου, Αναμνήσεις από τον Παύλο Μελά-Ιούλιος 1904, Κίνηση για το Λιτόχωρο και τον πολιτισμό, φύλλο 4-5, Λιτόχωρο 1996. Μνημονεύεται το πέρασμα του Παύλου Μελά από το Λιτόχωρο και η γενναιόδωρη υλική συνδρομή των κατοίκων για τον Μακεδονικό αγώνα.
- Αθανάσιος Αδαμόπουλος, Λιτοχωρίτικες ιστορίες, Σειρά μελέτες και έρευνες, Δήμος Λιτοχώρου 1998. Σε δύο αφηγήσεις που έχουν το θέμα «Ο παπα Νεχτάρης» και «Η σπηλιά του Βάγια», ο συγγραφέας με φροντισμένο τρόπο διασώζει βιωματικά περιστατικά των Λιτοχωριτών Μακεδονομάχων, που αποτελούν απαραίτητες ψηφίδες στο συμπλήρωμα της ιστορίας.
- Σπύρος Ντάβανος, Τραγούδια μιας άλλης εποχής στο Λιτόχωρο, Σειρά μελέτες και έρευνες, Δήμος Λιτοχώρου 1998. Ο Μακεδονικός αγώνας σκιαγραφείται επαρκώς στην ιστορική αναδρομή που επιχειρεί ο συγγραφέας.
- Ιωάννης Βλαχόπουλος, Ιστορικόν της οικογένειας Βλαχόπουλου, Λιτόχωρο 2004. Μέσα στην πρωτότυπη αυτή βιογραφική προσέγγιση της οικογένειάς του, ο συντάκτης αφιερώνει αρκετές σελίδες στην ίδρυση το 1905 του Συλλόγου Λιτοχωριτών της Νέας Υόρκης ΗΠΑ, σκοπός του οποίου ήταν η ενίσχυση του Μακεδονικού αγώνα και η οικονομική στήριξη του Μακεδονικού Κομιτάτου. Οι πληροφορίες είναι πλούσιες και σημαντικές.
- Ελένη Δεληγιάννη-Ρέμπελου, Ιστορικές μαρτυρίες απ' τη γιαγιά Πουλχερία Ρέμπελου, εφημερίδα ΔΗΜΟΤΗΣ Λιτοχώρου, φύλλο 33, Λιτόχωρο 2009. Η συγγραφέας της εργασίας ασχολείται αρκετά με την απελευθέρωση της κωμόπολης από τον τουρκικό ζυγό το 1912 αλλά και με τα δύσκολα χρόνια της υποδούλωσης που προηγήθηκαν.
- Σωτήριος Μασταγκάς, Αφανείς Λιτοχωρίτες Μακεδονομάχοι, ΧΡΟΝΙΚΑ ΛΙΤΟΧΩΡΟΥ, τόμος πρώτος, Λιτόχωρο 2009. Με βάση τα επίσημα στοιχεία μνημονεύονται οι ήρωες Μακεδονομάχοι και η δράση τους.

- Σωτήριος Μασταγκάς, Ο στρατηγός Δημήτριος Ολύμπιος (Φαρφάρας). Ένας ήρωας, (ανέκδοτη χειρόγραφη εργασία). Ο Ολύμπιος κατετάγη αρχικά τη 12-11-1910 στον τακτικό στρατό της ελεύθερης Ελλάδας και έλαβε μέρος στους απελευθερωτικούς πολέμους (Α' και Β' Βαλκανικούς).

- Η συμμετοχή του λιτοχωρίτικου ναυτικού στον Μακεδονικό αγώνα μνημονεύεται πολύ σύντομα σε αρκετές παλιές περιγραφές της κωμόπολης. Αναφέρουμε δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα: Στον Τουριστικό οδηγό για την Ελλάδα, του Οργανισμού Τουριστικών Εκδόσεων της Αθήνας, δ' έκδοση 1967, διαβάζουμε: «Αργότερα, στον Μακεδονικό αγώνα, οι Λιτοχωρίτες ναυτικοί μετέφεραν με τα πλοία τους πολεμοφόδια στους αγωνιστές του Ρουμλουκιού». Στο περιοδικό ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΖΩΗ της Θεσσαλονίκης, έτος 1978, μήνας Δεκέμβριος σε κείμενο με θέμα το Λιτόχωρο διαβάζουμε: «Καράβια Λιτοχωρινών και στον Μακεδονικό αγώνα έμπαιναν, τα πιο μικρά, στον Λουδία. Εφωδίαζαν τους αγωνιστές με όπλα και πήραν μέρος και οι ίδιοι».

Γενική βιβλιογραφία για την Πιερία

Σε ορισμένα συγγραφικά έργα υπάρχει συντονισμένη εξιστόρηση των συμβάντων της Πιερίας και της Κατερίνης κατά την απελευθέρωση του 1912 και νύξεις για τον Μακεδονικό αγώνα. Αναφέρουμε πιο κάτω τις εργασίες αυτές, διότι πιστεύουμε ότι η δημοσίευσή τους συμβάλλει σημαντικά στην προώθηση της έρευνας και της διαφώτισης του σχετικού γεγονότος.

1.Ιερά Μητρόπολις Κίτρους, Λεύκωμα επί τη πεντηκονταετηρίδι από της απελευθερώσεως της Κατερίνης, 1912-1962, Κατερίνη 1962.

2.Κλεοπάτρα Πολύζου-Μαμέλη, Ιστορία του Κολινδρού, Θεσσαλονίκη 1972.

3. Γεώργιος Χιονίδης, Η απελευθέρωση της Κατερίνης από τον τουρκικό ζυγό, ανακοίνωση στο 1ο Συνέδριο «Η Πιερία στα βυζαντινά και νεώτερα χρόνια», Κατερίνη 1993.

4. Γεώργιος Χιονίδης, Η απελευθέρωση της Κατερίνης από τον τουρκικό ζυγό, Κατερίνη 1998.

5. Γιάννης Καζταρίδης, Κατερίνη. Από τη μικρή κώμη στην πολύτροπη πόλη, Κατερίνη 2006.

6. Παναγιώτης Τζουμέρκας, Ο επίσκοπος Κίτρους Παρθένιος Βαρδάκας. Ο βίος και η δράση του, Ιωάννινα 2008.

7. Γεώργιος Ράπτης, Ιστορία της Πιερίας, Κατερίνη 2008.

Οι Λιτοχωρίτες με το πάθος της δράσης και τη λαχτάρα να πλημμυρίσει την ψυχή τους για εθνικούς αγώνες, μπήκαν στο προσκήνιο και πρωτοστάτησαν, όπως έκαναν στο επαναστατικό κίνημα του 1878. Με καρδιές παλλόμενες από λυτρωτική διάθεση πήραν τον δρόμο της προσφοράς και της θυσίας για τη Μακεδονία. Έδωσαν το ζωντανό παρόν στη νέα έξαρση του εθνικοαπελευθερωτικού Μακεδονικού αγώνα.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΛΑΣΠΟΠΟΥΛΟΣ

Λυκειάρχης